

Hnutí DUHA
Friends of the Earth Czech Republic

Příroda pomáhá zadržet povodně

Poslední zachované přírodní nivy řek s meandry, lužními lesy, loukami a mokřady patří mezi nejvzácnější části české přírody. Zároveň při záplavách zadržují velké množství vody, které se zde neškodně rozlévá, a proto pomáhají snížit povodňové škody. Evropská soustava ochrany přírody Natura 2000, jež má být zavedena také u nás, zajistí lepší péči o tato důležitá místa. Informační list Hnutí DUHA vysvětluje přínos zdravé krajiny pro zadržování povodní.

Do lužního lesa se voda rozlévá, aniž by tady způsobila škody: vzácný ekosystém je na pravidelné záplavy zvyklý.

Vzácné říční nivy

Zbytky lužních lesů, bohatých nivních luk a přirozených koryt řek včetně pestré mozaiky mokřadů podél nich patří mezi nejvzácnější části české přírody. Tisíce turistů každoročně obdivují lužní pralesy u soutoku Dyje s Moravou, staleté duby v Libickém luhu nedaleko Poděbrad, spleť síť říčních ramen, tůň a lesů nad Olomoucí, půvab divoké nivy Lužnice vinoucí se mezi třeboňskými rybníky, meandrující koryto Odry na jih od Ostravy a další místa. Domov zde mají vzácné druhy živočichů a rostlin, třeba bobr a vydra, orel královský, raroh, čáp černý, husa velká, bledule letní nebo ohrožené lekníny.

Stát samozřejmě o většinu z těchto klenotů naší krajiny pečuje v národních přírodních rezervacích a chráněných krajinných oblastech. Nyní se má tato péče ještě zlepšit, protože nejvzácnější z nich budou zařazeny do evropské soustavy ochrany přírody, nazývané Natura 2000.

Zdravá příroda brání povodním

Právě takové zelené plochy podél řek ve volné krajině jsou velmi důležité jako ochrana proti povodním. Záplava tady

totiž dostává volný prostor, do kterého se neškodně rozlívá. Voda tu samozřejmě nezůstane pořád, ale zdrží se o několik dní až týdnů a potom postupně odtéká. Velikost nejsilnější povodňové vlny se tedy snižuje, což omezí škody ve městech a obcích dále po proudu.

Povodně v posledních letech ukázaly, jak jsou přírodní nivy důležité. Rozsáhlá plocha meandrů, lužních lesů a luk v chráněné krajinné oblasti podél Odry zachytila během záplav v červenci 1997 celkem 89 milionů krychlových metrů vody a zmenšila povodňovou vlnu v Ostravě o 100 kubiků za sekundu [1]. Poslední tři větší moravské zbytky lužní krajiny – soutok Dyje s Moravou, Poodří a Litovelské Pomoraví – tehdy zachytily asi trojnásobně více vody než všechny přehrady v povodí Moravy a Odry dohromady [2].

Lužnice chrání Prahu

Pěkný příklad poskytuje horní tok Lužnice nad Třeboní. Tady, uprostřed chráněné krajinné oblasti, se zachoval jedenáctikilometrový přirozený úsek meandrující řeky se zhruba půl kilometru širokou nivou. Odborníci z Akademie věd spočítali, že tento kus přírody dokáže při povodni zadržet 5,5 milionů m³ vody, tolik jako středně velká přehrada [3]. V letech 1989–1995 tady zaznamenali 32 záplav, ale nikdy nedošlo ke škodám. Přitom nejde o neobydlené území. Vesnická sídla a samoty ale stojí rozumně nad čarou zátopy.

Že se v případě celého povodí Lužnice s množstvím rybníků, zachovalých niv a lužních lesů nejedná o zanedbatelný přínos, dokázala povodeň století v srpnu 2002 [4]. Graf ukazuje, že záplavová vlna na Lužnici byla podstatně pozvolnější než na ostatních řekách: nižší, delší a pomalejší. Díky tomu dotekla do přehrady Orlik se zpožděním dvou dnů. Nepřipojila se proto k hlavní kulminaci, která tak byla v Praze, Ústí nad Labem i dalších městech menší – menší o tu vodu, která se zdržela ve zdravé krajině na Třeboňsku. Příklad protipovodňových zábran v Praze, které vydržely

jenom o několik centimetrů, ukazuje význam takového úseku přírodní nivy, jako je horní Lužnice [4].

Méně bahna v bytech

Přírodní nivy nejen snižují povodeň, ale také zachycují velký objem bahna, které řeka při povodni unáší. Lužní louky podél hraničního úseku Moravy na rakousko-slovenském pomezí jej při záplavě v roce 1997 zadržely 800 tisíc tun [5]. Množství vody to samozřejmě neovlivní, ale omezují se tak škody vznikající naplaveninami ve městech či obcích.

Přítom loukám a lužním lesům bahno nevadí. Naopak, jsou na něj adaptované. Právě díky naplaveninám z povodní, které obsahují množství živin, patří mezi nejurodnější biotopy. Zaplavované louky zajišťují pozoruhodné výnosy píče i bez drahého hnojení [6].

Menší škody

Samozřejmě ale ani sebelepší krajina s lesy, loukami a meandrujícími řekami nezastaví velkou povodeň úplně. Při tak extrémních deštích, k jakým došlo v srpnu 2002 v Čechách nebo o pět let dříve na severu Moravy, záplava vznikne v každém případě. Ale zdravá krajina sníží následky. Hladina nižší o pár desítek centimetrů se při katastrofální povodni může rovnat čtverečním kilometrům nezaplavených ploch a milionům korun ušetřených škod.

Betonování zvyšuje povodeň

Ale většina takových míst už z naší krajiny zmizela. Jenom Labe v úseku od Jaroměře po Mělník bylo za poslední dvě století zkráceno o 55 procent, ze 404 na 181 kilometrů [4]. Regulace, narovnávaní řek, betonování koryt, hráze stavěné těsně podél břehu, rozorávání nivních luk, to všechno zhoršuje následky povodní.

Proto je důležitá pečlivá ochrana posledních zbytků niv a přirozených úseků, které se ještě zachovaly. Tady se ukazuje mimořádný přínos přírodních rezervací a chráněných krajinných oblastí. Také zařazení do soustavy Natura 2000 bude důležitým příspěvkem k ochraně našich měst a obcí před povodněmi.

Obnova přirozených řek

Velmi důležitá je také obnova některých částí přírodních niv. Experti Unie pro řeku Moravu navrhli rozumné řešení protipovodňové ochrany v nivě Moravy a Bečvy, které kombinuje za prvé hráze chránící jednotlivá města či obce, za druhé ponechání nezastavěných částí nivy pro rozlív vody a za třetí obnovu některých oblastí lužních lesů a luk [7]. V některých místech, kde hráze nesmyslně chrání volnou krajinu, by se odsunuly, aby se řeka mohla více rozlévat a zaplavila volnou krajinu, nikoli města. Zajímavé je, že tento návrh zajišťuje lepší ochranu před povodněmi než výstavba přehrad nebo betonování

Natura 2000 v říčních nivách

Není ještě jisté, která místa budou do soustavy Natura 2000 zařazena. Ale například mezi navržené, takzvané oblasti ochrany ptáků, patří také: lužní lesy na soutoku Dyje s Moravou a podél dolní Dyje, louky a lesy podél meandrujícího toku Moravy u Strážnice, chráněné krajinné oblasti podél Odry jižně od Ostravy a Moravy kolem Litovle, přirozená niva Lužnice na Třeboňsku i mnoho menších území jinde, například na Českolipsku.

koryt, je skoro třikrát levnější a vyžaduje nejmenší náklady na provoz [7].

Potoky a říčky

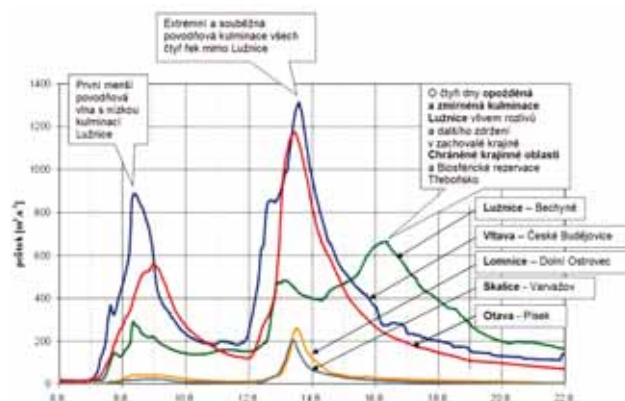
Nejdůležitější jsou samozřejmě velké řeky, protože zde protéká velké množství vody a okolo nich žije nejvíce lidí. Ale významnou roli hrají rovněž drobnější toky. Během dvacátého století se délka českých potoků a řek, které dohromady měří 80 000 kilometrů, zkrátila na třetinu. Narovnanými koryty voda rychle odtéká do řek, takže se opět zvětšuje povodňová vlna.

Co můžete udělat Vy

Hnutí DUHA prosazuje novou legislativu, která by zvýšila schopnost krajiny zadržovat povodeň. Napište dopis nebo e-mail ministroví životního prostředí, aby vládě a Poslanecké sněmovně předložil zákon, který zajistí nejen lepší ochranu říčních niv, ale i další opatření snižující povodňové škody: zelené pásy podél řek a potoků, omezení rozlohy holosečného kácení, správné druhy stromů v lesích namísto smrkových monokultur.

Adresa: Libor Ambrozek, Ministerstvo životního prostředí, Vršovická 65, 100 10 Praha 10; e-mail: ministr@env.cz.

Domovem populárního bobra, který patří mezi zvířata kriticky ohrožená vyhynutím, jsou přirozené řeky a zbytky lužní krajiny.

Graf ukazuje, jak zdravá krajina v povodí Lužnice – především v chráněné krajinné oblasti na Třeboňsku – v srpnu 2002 snížila a zpomalila povodňovou vlnu na této řece ve srovnání s Otavou a Vltavou. Voda proto dotekla do Vltavy se zpožděním dvou dnů. A nepřispěla tak k nejhorší kulminaci povodně v Praze, Mělníku, Terezíně, Ústí nad Labem, Děčíně a dalších městech.

Prameny

- [1] Buček, A., Florová, K., Králová, H., Kundera, M., Machů, R., et Ungerma, J.: Analýza povodňových událostí v ekologických souvislostech, Unie pro řeku Moravu, Brno 1998
- [2] kalkulace Hnutí DUHA podle dat v Němec, J. (ed.): Krajina a voda, Sborník z konference 22–24. 4. 1998 Veselí nad Moravou, AOPK ČR–MŽP–MZE, Praha 1999
- [3] Pithart, D., Prach, K., Simon, O., et Hartvích, P.: Přírodní rozlivy v nivách řek. In: Prach, K., et Pithart, D. (eds.): Ekologické funkce a hospodaření v říčních nivách, MŽP, v tisku
- [4] Simon, O., et Sucharda, M.: Vliv hospodaření v krajině na průběh a účinek povodní: přehled problémů a doporučená opatření, Hnutí DUHA, Brno 2003
- [5] Valachovič, D., Holubová, K., Šibl, J.: Obnova vodného režimu na dolnom úseku rieky Moravy. In: Kovařík, P., et Machar, I. (eds.): Mokřady 2000. Sborník z konference při příležitosti 10. výročí vzniku CHKO Litovelské pomoraví, Správa CHKO ČR–Český ramsarský výbor, Praha 2001
- [6] Rybanič, R., Šeffler, J., et Čierna, M.: Ekonomické hodnotenie prínosov ochrany a obnovy aluviálnych lúk. In: Šeffler, J., et Stanová, V. (eds.): Aluviálne lúky rieky Moravy – význam, obnova a manažment, Daphne – Centrum pre aplikovanú ekológiu, Bratislava 1999
- [7] Čermák, V., Flórová, K., Králová, H., et Ungerma, J.: Protipovodňová ochrana Moravy a Bečvy: koncepcie ekologické varianty, Unie pro řeku Moravu, Brno 2002

Vydání umožnila laskavá finanční podpora
Ministerstva životního prostředí.

Vojtěch Kotecký, prosinec 2003
Vydalo Hnutí DUHA
Fotografie: Dušan Valachovič, Tomáš Pašteka

Hnutí DUHA
Friends of the Earth Czech Republic

A • Bratislavská 31, 602 00 Brno
T • 545 214 431
F • 545 214 429
E • info@hnutiduha.cz
www.hnutiduha.cz

Podpořte prosím práci Hnutí DUHA.

Hnutí DUHA prosazuje opatření, která zvýší schopnost krajiny zadržovat povodně.

Naše práce se neobejde bez pomoci lidí, jako jste Vy:

více na www.hnutiduha.cz/podpora.

Číslo účtu 1348492389/0800.

Česká veřejnost chce žít ve zdravějším a čistějším prostředí. Hnutí DUHA proto navrhuje řešení ekologických problémů, jež přinesou konkrétní prospěch pro kvalitu života každého z nás. Úspěšně prosazuje účinná a realistická opatření, která omezí znečištění vzduchu a řek i produkci odpadů, umožní zachovat pestrou krajinu, snížit kontaminaci potravin a vody toxickými látkami či předejít globálním změnám klimatu. Naše práce zahrnuje jednání s úřady a politiky, přípravu zákonů, kontrolu průmyslových firem, rady zákazníkům a domácnostem, výzkum, vzdělávání, právní kroky i spolupráci s obcemi. Hnutí DUHA působí na celostátní, místní i mezinárodní úrovni. Je českým zástupcem Friends of the Earth International, největšího světového sdružení ekologických organizací.